

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 15.

У Новом Саду, 15. октобра 1911.

Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш народ и његова просвета. — Школа рада. — О могућности систематског васпитања. — Постанак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Школа и настава: Прорачун угарског министарства просвете за 1912. год. — Прва баштеника школа у Будимпешти. — Учитељство: Појачка дужност и српски учитељи у Хрватској и Славонији. — Међународно учитељско удружење. — Из праксе: Учитељске препарације. — Допис: Калаз († Сава Велики). — Преглед књига: Мађарски Буквар и Читанка за II. р. од Јована Искруљева. — Белешке. —

Наш народ и његова просвета.

IV.

Какав дуб, такве и пчеле излећу. За-
мислите себи младеж нашу, која излеће
из *шаквог* нашег друштвеног живота!
Шта чита у нашим дневним листовима?
Шта слуша и гледа у селу, варошици,
граду? Свађу, инат, раздор, неслогу.
Шта у многим просв. заводима, устано-
вама, цркв. општинама и т. д. Ми знамо
како околица, друштвени живот утиче
на млађана срца, душу, те се и не чу-
димо, што се не можемо похвалити са
већим делом наше младежи. Што онај
део, који је стицајем околности остао у
народу не наставивши веће образовање
у вишим школама, наставља разоравајући
рад. Огромну већину не можеш повести
ни за чим узвишенијим, племенитијим,
јер је утицај наше дневне штампе, са
свакодневним ружењем, на овакав наш
друштвени живот истиснуо из њихових
душа и зачетке племените интенције
правих васпитача, школе, те се брзо из-
губе у учмалости, нераду за опште до-
бре, за препород друштва у коме живе.
Из те учмалости изиђу тек онда, када, тре-
ба ометати рад пожртвовних и спремних
појединаца. . . А омладина, која из ова-
квих прилика оде *горе*, да студира, држи,
да не треба да се утргне прибирајући
тековине модерног запада, јер се увери-
ла, да међу оваквима, какви смо, даде
се лепо пролазити, живети и са мало

стручног знања, само се упиши у коју
странку. . . Окусила је у великом граду
сладоности живота, те је у многог њеног чла-
на главна брига, да се добро окући, снабде
материјалним средствима за што удоб-
нији живот, иначе му је све равно до
Косова. Не тиче га се народ, његове
просветне установе, његов напредак, осим
у толико, у колико долази иста установа
у дотицај са његовом поштованом лич-
ношћу у подизању његовог угледа, по-
пуларитета, те ће се или окомити против
ње или се милостиво уписати за члана,
да се у њој никада не појави. Зато ми
имамо данас само два-три Дачића. . . .
Навешћу само два примера из најновијег
доба. Дошле две девојчице са кутијом,
да од стране женске добротворне задру-
ге замоле *само један новчић* од једног
господина, младог, доста образованог и
видног члана једне наше странке. Он их
је истерао напоље, изружио задругу, ка-
ко само просијачи, гомила новац и т. д.
У ствари није дао зато, што је у тој
задрузи запослен човек, кога исти гос-
подин мрзи као партизан. . . . У једном
овећем месту у Срему имају учитељи за
црквено појање десет К. месечно. Искали
су од месног црквеног одбора повишицу
ради ужасне скупоће која влада. И ко
први устаде против?! Један адвокат,
посланик на оба сабора, доказујући, да
су учитељи дошли пре двадесет година

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

на расписан стечај без награде, те немају права ни на ових сто двадесет К. Исти господин хоће мало популаритета код ратара, јер не може спавати без мандата. Дакле, пре двадесет година и сада?! Учитељи се не смеју ни живи показати пред тим господином, јер се боје, да не би викнуо за њима: „Народе ови учитељи нису у оним чакширама, у којима су дошли! па и шешир су променули. Како су само смели узимати други“ . . . Још би бар хиљадицу оваквих примера могли навести, али, доста је и ово. Тако имамо данас много чиновника разних струка, трговаца, свештеника, књиговођа и т. д. који обављају свој посао додуше већина велика ревно по закону, али слабо васпитају и народ у своме делокругу. Нпр. убио човек човека, Дошла комисија, да га парају. Сврше посао, па збогом. Обично се ту скупи много света. Како би ту добро дошао какав смишљен говор, како су, ето, упропаштене две куће, остала сирочад и т. д. тако свако у своме позиву да и васпита народ, као што је то код других, напредних народа. Ми можемо на прете избројати људе, који на црквеним славама, зборовима говорима и јавним предавањима образују свој народ. Ове се године састао леп број нашега народа у Барањи, на Ђунтиру, на гробу Стевана Штиљановића. Нико му није ни речи проговорио од толиких наших школованих људи. . . тако је и по другим крајевима. По томе изгледа, да нама није ни стало до препорода нашег народа у целини, него да се баш хотимице иде за тим, да останемо у стању у коме смо, те да лакше служимо разним котеријама, које се могу рахат башкарити само учмалошћу и непросвећеношћу масе народне. Отуда од стране неких вика на школу и учитеље. Гледали смо и на врховима наших просветних и других установа људе без иницијативе. Све што се радило, ишло је некако споро, тромо, тек да се не каже, да се ништа не ради. Појединци су обављали, два-три посла и то само да се отаља. Како ће се која замисао реализирати, као да се слабо бринуло. Зато је владао свуда

застој. Када не ваља регулатор, знамо, како машина ради. Велико мртвило влада код нас.

Тек приметити тамо и тамо појединце како се истичу у образовању масе народне, али брзо многи малакшу јер осећајући у души својој тежину бремена који узеше на себе и гоњење од оних, којима не иде у рачун из већ наведених разлога просвећење народа, (а народ овакав, какав је данас, брзо се сложи са онима, који теже само за пустом славицом без озбиљна рада, говорећи народу, да ће **морати више плаћати**.) заиста се повуку, баталећи све. Други пак, издржљивији, који теже за тим, да и ово не пропадне, што имамо, увијају се и превијају, да се не замере ни лево ни десно да не увреде уображене величине, да не почну рушењем, морају угушивати у себи силу вољу, полет и т. д. Гледамо својим очима, како наш честити привредник, савез земљор. задруга, те скоро свака наша установа пролази између Сциле и Харивде неразумевања великог дела народа заведеног и ђефова уображених величина, које располажу са стотинама начина, да омаловаже рад тих пожртвовних јединица, и да им рад осумњиче, а њих извргну презиру, док они сами нису никада и ништа створили или ако су, онда само оно, од чега ће они имати личне користи.

Када је овако, као што описамо, онда се не морамо чудити, што нам странци, спремни и културни освајају и данас, па наше очи села и градове, што нас одрођавају. Читајмо статистику, па ћемо се упрепастити. А када завиримо у грунтовницу, хвата нас стотину грозница. Јесте, пропадамо још на многим местима, **јер нисмо спремиле масу народа за културну борбу са народима око нас.**

Једном сам путовао лађом из Пеште. На лађи сам смотрио шесторицу Срба Банаћана. Када сам дошао к њима, приметим, како се пипају по џеповима, те један извади три, други четир, трећи два и већ колико је који имао новчића. У томе ево ти келнера са чинијом пуним шаргарепе, першуна, као зачин чорби, комадића меса, оглоданих костију...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

то су купили за двадесет новчића, почеше јести... Ја сам их посматрао. Један старији пази ме и сузе му навреше, као и мени. Када су појели, остао је на дну чиније онај ситнеж... Када се њих петорица разиђоше, остаде најмлађи, огледа се лево и десно, извади марамицу, те покупи оно са дна чиније, завеза у њу и метну у џеп, за после... Приђем му и рекох, да баци то, јер чија све уста нису жвакала то јело. Дадох му три десетака, да узме себи хлеба. Почео сам после с њима разговор. Били су у Пешти, да траже посла. Нису га нашли, те се враћају без новаца. Сви су бескућници. Запитах да ли су им очеви имали земље? Сваки је одговорио, да су имали, али су профућкали, јер их није имао ко научити, како да чувају. У школу је само један ишао. Банатске оне плодне равнице немају за њих хлеба, јер их не **умеше** сачувати.... А ми се свађамо, гложимо.

Онај, који ништа нема, не може дати ни другоме. А онај који има, тај, ако је у њему развијена љубав к ближњем, даће и другоме. Ако нема те љубави, не да никоме ништа, јер је рад, да *сам* ужива. Или ако што даде, даће оно, чиме ће другог само *завести*, да служи његовим личним циљевима. Ово се разуме како у материјалном, тако и у интелектуалном погледу. Када смо купили прилоге за Новосадску гимназију, скупили смо мало. Да не приложи Бајић и Пајевић до данас би била затворена. Данас код нас прилажу појединци. У јавним нашим установама учествује ваљда двадесети део наше интелигенције, а од ратара деведесети. Огромна је већина према свима јавним пословима нашим апатична, те нити што прилаже, нити морално помаже. Зато све наше установе таворе и стоје на грбачи неколицине пожртвованих родољуба у појединим местима. Шта је томе узрок? Један од двога: *Или немамо шта да дајемо нашем народу, несврени смо, или смо комотни, ајатични за његов прејород.* Зато се код нас ретко што може устали, па да функционише као добро навијен сат. Зато кубуримо на све стране.

Ни једну идеју као: Матицу Школску, Видовд. дар. и т. д. не можемо остварити, јер смо дотле дотерали, да нема ко **да купи ни добровољне прилоге за ове сврхе.** — Зашто? Да се не показујемо једно пред другим. . . .

V,

Али, на једном смо пољу јаки, узимљиви. Хај, да ту видите омладину и остарину разних сталежа!! Да, данас имамо највише „**политичара**“ званих и незваних, од првошколца, до универзитетлије, од црквењака до владике, све ти је то политичар и не знаш, које од кога у политици „*висиренији*“ . . . Не упливише на њих ништа, ако каква јака странка у народу, **када други ветар дуне** не добије за држав. сабор ни једног мандата, јер ти вешти, далековиди политичари немају ни појма, шта су предумети за користан рад и на политичком пољу. Како треба развити самосвест у народу, подићи у њему здравство, умереност, благостање и т. д. и т. д. Жалост је гледати пале народне посланике, како жељно очекују **други повољан ветар**, јер се у политичку свест народа слабо уздају. . . . Како се надлицитују у **новинама**, а у **чланцима**, писаним после добра ручка, у родољубљу и т. д. па богме извргавају руглу и народне светиње, али и то ругло, наравно, после добра ручка одевају у **новинама**, у родољубиво дело... Заиста жалосно, шта све употребљавају да задобију политички још необразоване бираче. . . .

Данас ћете се ретко састати са којим нашим омладинцем, а да не почне разговор о политици, овој и оној странци, а то је нажалост знак, да је у њему дневна наша штампа истисла вољу, наклоност према читању каквих корисних књига, дела из привреде, филозофију и т. д. А већ како разуме своју рођењу књижевност! Пре годину дана доживео сам лично ово: Један медицинар треће године, иначе вредан ђак у својој струци редовно полаже испите, седе једне вечери до мене, те ће онако са неке висине, како то већ по који уображени омладинац уме: „Молим вас, господине,

који се критичари свиђају вама у нашем народу, т. ј. који су вам понај-способнији? Наведем Вуловића, Недића, Скерлића и још неке друге. Али, познавајући муштерију, запитам га, чије је радове критиковао Недић? Па . . . и . . . Ђуре Јакшића. Сада га запитах које радове његове познаје и шта је написао Ђура Јакшић? И тај омладинац није ми знао навести ни један Ђурин рад, тек после дугог мишљења наведе песму: „Падајте браћо.“ Када му рекох, да то зна и сваки ратар, занатлија, који је био члан кога певачког друштва, он се тобоже нађе увређен, те ме ни данас више непоздравља и бежи као опарен. Али, мало после, а за другим столом, поделио је Кину за три секунде. . . .

Многи наш гимназиста поцрвени као рак, ако га запитате што из предмета, који му се у извесном разреду предаје. А када почнеш о којој странци, па о његовим професорима као странчарима, онда ће ти развести до мркле ноћи. И како пролази професор, који припада противној странци, којој ђак не симпатише можете мислити. Писац ових редака позна лично два три наша професора средњих школа, али зна за многог, како предаје, живи, говори са **два гледишта**, према политичком уверењу свога ђака. Па и у учитељској школи. Огавно је читати, како ђаци по јавности пискарају о својим професорима. Наравно, да ђаци нису криви, него друштво, у коме се крећу, живе. Истина, да имамо леп број ђака и у средњим и у вишим школама, који потпуно одговарају своме позиву као такви, али те већ и видите, како из својих млађаних душа предају скупљена зрнца знаности и уметности у облику живе речи, песме и т. д. своје народу и ти ће данас сутра ступити у редове његових пропорадилаца и такви нека су нам добро дошли.

И млађи и старији се једномишљеници колико могу штеде, а противни нападају без сваког обзира и пристojности, па били како спремни и честити родољуби. Ружи се и напада у говору и у штампи без прекида и ми данас немамо **ама баш ни једног човека**, који

се у нашем јавном животу истакнуо са било којим радом, а да није ма од које стране проглашен за : издајницу, лопова, хуљу па чак и — *за кола ђубреџа!* Не мораш познати лично оне, који својим пером испуњавају наше листове у овоме смеру, али је такво писање далеко од *образованости*, а о естетском, па етичком осећају да и не говоримо.

Тако, видите, многи задојени оваким нашим навикама друштвеног живота, навикнути служити котеријама, кликама, странкама, а најмање идеји *просвећивања* свога народа долазе у народ као : чиновници, трговци, занатлије, учитељи, адвокати и т. д. да многи наставе раду овом правцу. *Врбовка* за странку је алфа и омега њихова рада. Отуда после у сваком селу свађа, инат, неслога, те што једни раде, други обарају и обратно, те је свуда застој, особито у селима. Чујте нешто, између хиљаде. Млад учитељ основао певачко друштво. Певају у школи и декламују. Али, учитељ не припада двома од трију странака у селу. Поплашише се вође противних странака да овај не задобије љубав народа, те почеше ратарима говорити: „*Није лепо, да се у школи, ђед Св. Савом кречеље и изигравају шејашор.*“ Раздраже једног ратара, овај дође у школу и рече, да иду одмах из школе и да се не „кречеље“ пред Св. Савом! Ови га не послушаше. Он оде кући, доведе своју жену са преслицом и рече јој: „Када се ови могу „кречељити“ пред Св. Савом, седи и ти, *иа му ојреди гаће!*“ Можете мислити, са каквом је вољом после радио учитељ.

Дођем у село К. свратим у биртију, да потражим кола за оближње место С. Затекох ту два три ратара. Запитах их, како живе? Када ти један поче ружити свештеника, други трговца, трећи једног добро стојећег ратара, гледао сам, да се што пре покупим и одем. И то је све зато, што нису једне странке. Видите, ово је несавестан капут унео у народ, а све из пукe себичности, да ма којим начином задобије ратара, **да му боље иде**, или да постане чувен као *агилан члан странке*.

(Свршиће се.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. нар. учит.

Свугде, где год се може — а како тако може се увек — мора се спојити опажање са приказивањем. Приказивање води аналитичком, уједно потпуном опажању. Приказивање детиње је чисто појмљиво, ми га приводимо природном приказивању, а за даровите је циљ уметничко приказивање. Форме приказивања су различите: моловање, цртање, исецавање, на нижем ступњу набирање, полагање прутућа, пластилина, песак. Праве се ови модели: чун, котур, мотовило, буре за прављење путера, електрично звонце, планови, карте, рељефи. Овамо спада и писмено приказивање.

При приказивању постоје три могућности. Деца или сама приказују, или се о стварима, које ће се приказати договори, одмах или за време приказивања. — Све три врсте могу се применути. — Прва ће могућност бити правило, а трећа у изнимним случајевима и са обзиром на њу. За нас није главна ствар приказивање, то је само средство за постизавање циља. (За дете је — разуме се — главна ствар.) Дете нека врши душеван рад самостално, а разуме се, знаци и упутства нису искључени.

Са приказивањем рад стоји у тесној вези. Већ и с' тога, што се и сама радња може приказати. Ја овде мислим на обичај младог детета, како оно подражава ципелара, пекара и т. д. У млађем добу, где је школски рад више забавиште, — у добром смислу — ово је добар начин приказивања и рада. То се и сада ради у школи, али се превиди главна ствар. Групише се у очигледну наставу, што се да појмити то се обради и тако се изгуби најважније, наиме, *што је за дете делање фактичан рад*. Ако дете само формално ради рукама, од тога нема много користи. Ми са подражавања посредством грубог рада доводимо дете смишљеном, одмереном раду, са мерењем цртањем, извесном техником, у колико то детињем добу одговара, а са намером да постигнемо леп облик, где предмет изнекује. У теорији се рад разликује

од приказивања у томе, што није циљ подражавање, него израђен предмет или сам процес рада. У пракси се обоје често додирују. Поред тога има и нарочитих радова: Плетиво, вез, груба форма ткања, па и предиво, грађење посуђа од папира, и папендекле, дрвени и метални радови, женски ручни радови у колико одговарају детету, посао у башти, негововање цвећа и т. д. Од вредности је ако се и одступи од нашег данашњег становишта, па ако деца врше и прави рад одраслих, који садржи градиво ван детиња домашаја. Деца могу у врту или у шуми да саде цвеће или воћкице. Деца могу у опште суделовати при гајењу јавних садова. У Тирингији је један учитељ са својим ученицима обележио путеве и направио од њих путоказе. Колика би била корист за домовину, када би се такве сврхе имале у виду.

Код рада постоје исте могућности, као и код приказивања. Дете може у главном да буде самостално. Усмено расправљање може да претходи, или да буде у току самог рада. — Из истих разлога, као и код приказивања, прво је правило. Ми хоћемо баш посредством рада да учимо. Дете не сме бити само оруђе које извршује, оно треба да душеван рад самостално врши. У исходу рада дата је детету већином природна поправка, шта више погрешке често постају извором драгоценог сазнања. Поред умних, желимо и моралне врлине да развијамо, које су могуће при покушајима. Ја у самосталном раду видим једну могућност за дете, да буде душевно продуктивно. Стога му морамо допустити, да буде самостално при покушајима и упућивати га, н. пр. при гајењу биља и животиња морамо настојати, да не буде погрешака.

Сада наступа питање, да ли је корисније, ако се све то врши у оквиру плана по засебним струкама и распореду часова, или у свеукупној настави.

Нешто би се морало по струкама унети из данашњег градива. Али начело развијања изискује велико проширење круга школских предмета. Јер школа не сме поћи са гледишта, да она има да

репродукује деци само најопштије чињенице из појединих грана науке, него дете има да се уведе у све разгранате појаве околног света, нарочито и културе, у колико степен његова развитка за то одговара. Средства и облици саобраћаја, разноврсни човечији радови, сирово градиво, њихова обрада и корист, која се од њих добија, оруђа за рад, машине, дом и домаћи намештај, уређење вароши; водовод, канализација, осветлење и много још друго: једном речи, све ствари, које дају жиг и значај целом нашем животу, играју у школи само подређену улогу. Ово градиво је код нас данас у главном упућено у три прва разреда, дакле у доњи ступањ. Колико неразумевања има у томе! Када већ хоћемо да пођемо са спољњег гледишта животне потребе, морало би то градиво, које је тако необично важно, најшире место заузети на свима степенима. Мало дете делимично врло мало разуме од тога; у средњим а нарочито у горњим разредима је детиње сватање тек способно да разуме; овде могу душевне вредности, које у градиву леже, тек стварно бити означене, ту долази у обзир и естетска оцена, околност од великог значаја. Ми не полазимо са гледишта потребе каснијег живота, него са гледишта детињег развијања, постижавамо га, само што овде постоји принцип за уређење и ограничење. У оквир школе треба да уђе све горенаведено у толико, у колико то развијање детета захтева. А развијање тражи везу са дивним, разноврсним и компликованим светом, који заокружује дете, који је пред њим, па и оно, што је у њему прикривено, а ти утицаји, поједине појаве и производи свагда задиру у живот детињи. Морам тражити разноврсно инострано уређену науку о домовини и култури за све степене разреда. Разделити их у струке, значило би цепкати у силне делове и гране. У садање струке могло би се много шта унети силом, па би ипак за понешто било мало простора. Не би било довољно места за то. Данашња наша школа нам може о томе дати чисту слику. Да ми живот и културу не можемо оставити неопажену, учитељи

су већ одавна увидели, и бар код већине њих има градива из живота у свима струкама, а делимично је уврштено и у наставни план. Али, ко се не држи планова, долази често у неприлику. Много шта се обрађује на једном месту у извесној струци не стога, што то тамо спада, него што не одговара нигде на друго које место. Па и овде му је неприродно место. Код наставе у рачуну при обради задатака служимо се често стварном наставом. Што ми не приметимо, како је то натрашке примењено, показује, како можемо да се привикнемо на неприродно. Стварна настава не спада у рачун, него на против обратно, рачун спада у стварну наставу.

Ми без потребе нећемо да раскидамо оно, што је за наше сврхе у природној вези. Раздеоба у струке потреба је за науку, али за дете још не долази у обзир. Дете има да ради са појединим појавама, а за укупно сватање није способно нити има потребе. Тек када је количина обрађеног градива велика, а способност апстракције расте, онда настаје потреба за ред и деобу. Способност сватања укупности постизава се тек у 13. години, и тек тамо има да наступи прикупљање према научним погледима, оцепљење у предмете.

Наш циљ је дакле свеукупна настава. Овде може сачињавати основу само неки рад или поље за посматрање, па и поједини предмет. Што се касније на то дозиди, то ће бити код исте основе сасвим разноврсно, према добу детињем. У горњим разредима биће све замршеније. У доњем ступњу ће деца један чекрк, који су видела просто направити, већином без точкава, само ваљавицу и ову можда без точкава. Већ, када су деца видела чекрк, говорило се о њему, о његовим деловима, и називима истих. Ако дете зна писати, можда ће га и описати. — У средњем ступњу би то већ другачије било, н. пр. ту би се направили точкови и т. д. а уједно наступа прилика за бројање и рачунање. Ја намеравам да опширније представим само, шта се све може радити, када је чекрк у горњим разредима учеван предмет. Ту

би се морао цео састав и делови прво нацртати, кога донесе, могао би шта више цео чекрк, зачеље и основу приказати — могућност развијања је за све снаге увек захтев. При цртању постоје геометријски облици, н. пр. код тачкова: кругови, који се додирују, који се секу, концентришу; повод за рачунање: обим и одношај кругова. Па само зготовљавање: рад. На послетку физички закони: ту дете има поново да рачуна. Осим тога се чекрк може по природи цртати, те се могу прикључити писмена приказивања. Или један други пример: Предмет опште наставе је каменолом, у вези са науком о биљу, животињама и камењу, а према приликама може се овде узети и наука о геологији и географији. — Рад људи у каменолому, пруга на пајвану, справа за осветлење или друга машинска уређења за техничке предмете. Камење се често обрађује у самом каменолому. Ново градиво. Овде има геометријских облика. У обзир може доћи рачунање о садржини и тежини. При свему је дата прилика за свестрано приказивање, па и за писмене радње.

Или при ткању. Разбој у примитивном облику, н. пр. као код дивљака или старих народа, мора се такав измислити и начинити. Само ткање. При томе нацрт прегледалице, ма и примитивно, јер то даје прилике за развијање укуса. Познавање градива: Конци се могу прегледати микроскопом или на други који начин. Ту је дата прилика, да се говори о пореклу грађе, била то овчија или друга која вуна, код лана може се извести очигледност биља за предење, те тако придолazi повест природописа. За поље певеснице може се узети развитак разбоја, пошто овај има велики социјалан и економски значај. Рачунање и приказивање долази такође до свога права. Ради ли се с дрветом, ту је понављање грађе, цртање састава у вези са геометријом и рачунањем, примењено цртање и боловање.

И тако би се примери могли умножити у бескрајност. Само је увек главно да дете по могућству само врши посао, а не да му се повери само извршење

последњег завршног рада. Тако н. пр. у горњим разредима могу деца сваке године да зготове планове за поделу леја у школском врту. Овде се налази читав комплекс задатака за рачун, геометрију и цртање, нарочито, када се узму у обзир одношаји и циљеви. Овде може свако дете да ради према својој снази. Које дете има способности за облик простора знање о биљном царству, може их применити, но и најслабији могу да привреде. План је тек почетак рада, а рад, посматрање, спознање долази тек после тога. Ови примери показују боље, него теоретско растварање, да је раскидање ове свеукупне наставе у струке, једна бесмислица. У ову општу наставу углављује се и већи део онога, што ми сада у засебним случајевима чинимо.

Да узмемо прво рачунање — *Број* овде у свеукупној настави ступа као *стихија за очигледност*. Ми сада већ од најнижег ступња имамо засебну наставу у рачуну, при којој се за бројне чињенице морају створити разна уметничка средства. У нашој стварној настави без ствари, има дете мало прилике, да појми бројне одношаје, јер је број као основа за очигледност ретко дат детету.

Сасвим је то другачије код свакодневне радње, коју ми у најнижем ступњу школе рада вршимо: При полагању прутућа, набирању, плетиву, градњи и т. д. Ствари свагда долазе у извесном броју, и *детету је дати повод, да услед његова рада свати број*. Најобичнија рачунска знања $2 + 2 = 4$, $5 + 3 = 8$ добијају се искуством, као што је порекло истих произашло из искуства. За посебну наставу у рачуну преостаје само да се допуни и увежба. А та механичка настава или вежбање у рачуну наступа онда, када код детета постоји потреба за исту. Посредством рада дата је потреба, да мера, тежина и број игра код детета велику улогу. У томе баш и *лежи значајна вредност наставе рада, што она много шта учини пошребом детета*, а што данас постоји само услед морања, јер то васпитатељи са обзиром на каснији *животи смањрају за пошребно*. За гео-

метријска сазнања, даље за физику, хемију, ботанику и све остале радње важи исто, што и за рачун. Као што је већи део човечанског напретка поницао из рада, *тако исто у раду лежи за дете један ситалан нагон за даљи развијак.* За рачун са применом у школи рада дата је прилика сваки дан: при планирању и радњи, при посматрању и предспремама за посматрање. Што дете не треба од рачуна са применом, то ће се одложити за касније. Сада оно те ствари већином заборави, или их касније мора друкчије учити. Рачунање камата н. пр. наступиће онда, када касније у струци затреба, или када буде говора о новцу и капиталима. Ту је томе место. Не сме бити обратно, да се говори о привреди када то настава у рачуну захтева, па још у време, када нема ни интересовања ни разумевања. Рачун камате разуме се, требаће већ у физици. Развијање и очигледност, као и примена рачунске операције спада у општу наставу. Само вежбање остаје нарочитој рачунској настави, која треба само мало времена сваки дан. Сам ток рачунске наставе биће прописан општом наставом. Већи бројеви наступају тек онда, када дете има да ради са великим бројевима, десетични разломци пак онда, када их треба за примену код мера и тежине.

(Наставиће се)

О могућности систематског васпитања.*)

— Dr. Imre Sándor. —

IV.

О услову систематског васпитања.

(Наставак.)

Тражећи систематском васпитању у слове, пут за успешан школски рад, морамо рачунати с једном таквом околности која као да би противусловила резултату до сада установљеноме. Наиме, често пута чујемо, да учитељи (на сваком ступњу) с поносом гледе поједине људе које су они васпитали, а не ретко с благо-

дарношћу се сећају бивши ученици своје „*alma mater*“—е. Према томе школско васпитавање ипак има успеха, и многи од нас с радошћу видимо на поједином свом ученику траг свог рада.

Међутим то нека никога не заведе, и нека га не задовољи, јер из чега је *привидан резултат* нашег рада постао, и о чему нам бивши ученици говоре, то није оно по плану извођено васпитавање, које би педагогика желела, и које би много учитеља волело. Ту се испоставља, да је добро кад се постави оштра разлика између спољашњих утицаја, и систематског васпитања. У васпитању свако учествује, т. ј. утицаје свако прима, тим пре ученици. Но то васпитање не даје само школа, већ је то васпитање таково на које заједнички утичу на првом месту *породица*, на другом *школа*, а на трећем *околина*, која се налази изван тих чинилаца. Снага та три чиниоца је с временом и према особама различита, у погледу једне и исте индивидуе се мења, један другог — кадгод тако изгледа — може да и надвлада, победи. Над том борбом васпитних чинилаца ваљда по неки учитељ може да се узвиси, али зато у целини то се васпитање не да назвати другим, до ли збиром, *сумом утицаја* који утичу на младића, за које школа увек баш и не зна, дакле којима није ни руководила. Морамо већ једном признати, да није наша заслуга ако су нам васпитаници овакови или онакови постали. И друштво треба да свикне, да и није наш грех, пошто — пређашњи одељак сведочи — је то васпитање само *случајно груписање безбројно много утицаја*.

Будући је то тако, то и није питање да ли се може за резултат, за душевно и морално стање ког века једино школа да позове на одговорност. Као што видимо поједина школа не уме да осигура хомогено васпитање својим ученицима. Да ли може да обавља хомогени посао, и да ли може доћи на хомогени резултат огромно устројство јавног васпитања које је у свој својој целини изложено свима утицајима појединих епоха? Кад погледамо на наше мађарско јавно вас-

*) Види број 11. „Шк. Гл.“ о. г.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

питање, кад видимо ону многоврсноћ елемената из којих се састоји овај народ, многоврсноћ интереса, којима они служе и оне стуже, чији су вали већ одавно допрли до зидова школских: можемо ли претпоставити, да ће кадро бити да створи такву *хомогену културу*, која би *својила развучене елементе*, да *интересе изједначи* и тако да у самом народу *унутарње јединство**) створи?! Не можемо претпоставити а да себе не обмањујемо, не смемо ни држати да је то могуће. Без да би се упуштали у појединости, на овој тачци морамо рећи, што свакако свако види, да код учитељства разног рода нема јединства ни слоге. Спречава то политика која влада животом народним, народносно, конфесионалне, економне и културне разлике, које све оштрије постају а не могу да се узвисе над политиком, те разлике не уме да отклонни ни то, што би учитељи требали да стоје изнад свега тога, баш зато, што су они — учитељи.

Зато васпитавање не тече хомогено, и на тај начин и резултат његов није могуће да буде хомоген. Сметња је то и за поједине ученике, пошто тим начином не могу стећи основе у ствари развијања погледа на свет. Не жалим ту то, што школа не даје неко одређено схватање света, пошто и не држим то за задатак васпитања. Поглед на свет, самостално се мора развити код свакога, и баш то је зло, што не умемо том самосталном развићу да приуговоримо пут. Код младића јаког духа, одређене индивидуалности и противусловља, која потичу из истовременог утицаја чињеница, служе исти циљ, али колико их је таквих? Зато је зло у друштву, и код учитељства, оно много противности, и по сам народ, јер у васпитању будућег нараштаја недостајући јединства, не ће бити никакве хармоније ни у души њиховој.

Јединство, хомогеност не може нико разумети са идентичношћу, истоветношћу, која искључује сваку разлику и индивидуално формирање, развијање. Јединство изражава само то, да буде је-

динства, слоге, споразума у озбиљном мишљењу, у познавању циља живота и поштену му служењу, у искреном тежењу истини, у свесном делању на будућности појединаца и друштва, у међусобном поштовању један другог. Истоветности не може бити, нека је и не буде, пошто мисаони човек сам треба да ходи својим ногама по сазнаном путу.

Несрећа је, да се више пута споменуте противности данас сударају, косе на политичком пољу и пажњу ситне, честе битке вежу за себе. Тако у великим масама само се врло лагано развија извесност, брига, да се заиста не води реч о политичној ствари, него о основама будућности које дубоко леже и да ће у борби последњи победити онај, који те основе путем културе, духовним оруђем полаже*), што дубље и што јаче.

Та мисао директно управља поглед сваког мисаоног човека на васпитање, и на најсвеснијег раденика васпитања, на школу. И видећи данашње велике сметње систематском васпитању, бадава је не да нам се видети друго оруђе да би исто отклањали, до ли само васпитавање. А несумњиво је, да у садашњим приликама успех васпитавања не може бити већи него што је данас, педагогика себе не може боље да ефектуира. Потребне су дакле промене, *треба да се промену оне околности у којима тече школско васпитавање*. Ту промену само једна околност може да донесе, систематско васпитање само тада постаје могућим, ако *васпитно мишљење* постане општим.

Под тим изразом разумем то, да свако ко узима учешћа ма којим начином код васпитавања, дакле сваки поједини човек, нека је на чисто са социјалном важношћу васпитања дечијег; нека познаје утицај примера који се не да израчунати, а који је неизоставан; нека осећа одговорност за васпитни утицај свог живота; нека живи тако, и нека дела у том уверењу, да *сваким кораком*

*) Сечени је рекао: „... само тако се можемо надати спасењу своје и потомака наших, ако нам се садашњост оснива на духовној основи, ако се на духовној основи подиже стварно образовање наше а не обратну.“ *Kelet nére*, III. издање (М. Т. А. 1905.) 5.

*) Курзив је преводничев.

својим васпитава, а да би знао, кад и познавао, на кога утиче.

Данас тражимо од школе да оспособи за вршење доброга и истинитога. У случају, да *васпитно мишљење* постане општим, за тим се не би само школа трудила, него би по нужности, по неопходности свако чинио добро. Свако добро дело васпитава, а још већи је васпитни утицај онда, кад не чекамо, да неко други сврши уместо нас нешто, па и помажемо другога ка сваком добру. Колико би друкчији био свет, када људи узајамну помоћ не би ускраћивали један од другог, и не би остављали самом себи слабога, кад добро жели. *Васпитно мишљење* би зајемчило, да напред скицирани спољашњи утицаји не спречавају већ да помажу школски рад. И у тој жељи нема ничег особитога. Да се исто испуни, не треба ништа друго, до ли то да вечити узајамни утицај између људи буде свестан тако, да сви постанемо свесни и универзалне важности јавног васпитања. На томе основано васпитно мишљење вреди много више, него ли популарисање педагогике, помоћу које би Еделхајм хтео да победи данашњу равнодушност друштвену*), али то се много теже може и да оствари, пошто та свесност може потећи само из опште добровољности, дубоког човекољубља, а не мање и из умног развића.

(Свршиће се.)

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новог школског закона. IV.

Прота Бранковић: Предлажем, да изостане јер смо већ рекли у § 66. да се место „школске општине“ метне „политичне“ Ст. В. Поповић: Не, него место „школске“ рекао сам „црквено школске општине.“ Прота Бранковић: Ви сте рекли „политичне.“ — Ст. В. Поповић. Ако сам тако рекао, ја сам се за-рекао и сад се исправљам. Ја би био за то, да овај § остане, јер то државни закон потврђује.

*) *Edelheim* п. д. 208.

Др. Суботић: Ја држим, да § 67 треба да остане, јер одговара грађанској наредби.

Ст. В. Поповић: Тај § има не само у Угарској него и у Срему важности.

Др. Максимовић: Ја би предложио да се услов, докле ће то трајати, не прими, јер зашто да ми то ограничавамо. Може бити да се помоћ политичне општине према нашим школама оснива на каквом особеном уговору. Израилске школе нису пре имале никакве потпоре од политичне, а сад имају, а наше су имале и пре, а имају и писма, где се политична општина обвезује, да ће нашу школу издржавати.

Ја би дакле био за то, да тај услов изостане, јер можда је политичка општина засебним уговором обвезана, да нашој школи и онда помоћ даје кад другима престане давати.

Ст. В. Поповић: Ја имам основну сумњу, да тај § није по закључцима сабора од 1864/5 године, него држим, да је после при редиговању тај услов стављен, зато примам, да тај услов изостане.

На гласању прима се § 67. по редакцији шк. одбора са исправком дра Нике Максимовића, да услов изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић:** чита § 68. „Ако би се сви ови §§ — има 66 и 67 поменути извори недовољни били, властна је местна школска општина разрезати према потреби годишњи школски принос на све своје чланове.“ (Прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић:** § 69. „Приходи свију претпоменутих извора чине у скупу месну школску благајницу.“ (Прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 70.: „У ову месну школску благајницу улазе још.

1. Све побране глобе ради уписивања деце и неуреднога их шиљања у школу.

2. Новчане казни са небрижљивог управљања свога звања осуђених местних школских управитеља, старатеља, чланова месног школ. одбора и учитеља.

3. Новчане казни оних родитеља, који би без притужбе самовластно поступили према учитељу.

4. Остатак плате редовног учитеља, када истога заступа помоћник све донде, докле се не намести стални учитељ.

5. Уписнина приликом уписивања деце у основну и недељну школу.

6. Наплате за сведочанство деце, која су свршила основну и недељну школу.

7. Прилог од 1 ф. а вр. свакога, који се доселио у местну шк. општину.

8. Прилог најмање 1 ф. сваког нововенчаног пара као венчани дар школи.

9. Прилог од 1 ф. сваке нове младе, која се из друге општине додела.

10. Прилог најмање 1 ф. за мањи, а 2 ф.

за већи погреб самртника, кога прате сва школска деца.

11. Добровољни прилози приликом славе школског заштитника св. Саве, приликом забави и свечаности, приређених у корист месне шк. благајнице.

12. Унос на местну школску општину припадајућих постотака у име петогодишњих података на учитељску плату, учитељске мировине и потпоре учитељ. удовица и сирочади.“

Славни саборе! Ја држим, да је свакако уместно потражити, што више извора, да се благајница умножи. Ја мислим, да има више наши општина које неће имати такви извора. Нужда нам показује, да треба, да сваки такви извор употребимо. Кад сам ја ређао поједине ове тачке, висте, господо, изволели гдекоју смејом попатити, а ја би вам могао показати да баш те изворе и други народи, па и сама Швајцарска употребљује. Тако н. пр. у закону кантона циршког има то исто, што и овде да нова млада или нововенчани пар прилог неки на школу учини. Ја мислим да се по тачкама редом гласа.

Др. **Св. Касапиновић**: Сл. саборе! По приметбама сабор. одбора има више исправака, и то што се тиче 1 и 2 тачке, то је због штилизације, треће тачке тиче се стварно, и то је да оно: „без притужбе“ изостане. Тачка 8. треба да изостане, јер настава мора бити безплатна, и то начело треба да се прими, јер би се тим запласивали од школе. На 11. тачку да се каже добровољни прилози, а да се не шпенијализирају.

Сандић: Ако ће се на цео § гласати, онда имам и ја исправак.

Др. **Суботић**: Нека се гласа од алинеје до алинеје.

„Застава“ број 61. од 28. маја 1871.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита 1. алинеју § 70.: „1. Све побране глобе ради неуписивања деце и неуреднога их шиљања у школу.“

Др. **Касапиновић**: Усвајал извештач штилизацију сабор. одбора, по којој би та алинеја овако гласила: „1. Све побране глобе од деце, што су за школу способна, а нису уписана или неуредно у школу долазе.“

Ст. В. Поповић невиди узрока, зашто да прими штилизацију саборског одбора, јер ни та није боља, почем се ни тамо не каже, од кога се те глобе узимају.

Др. **Св. Касапиновић**: То је излишно, јер се разуме по себи, да ће то родитељи или њихови заменици давати.

Др. **Максимовић**: Што се тиче штилизације ја држим, да је школског одбора јаснија.

На гласању прима се 1. алинеја § 70. у начелу и упућује се на редакцију ради штилизације.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 2. ал. § 70.: „2. Новчане казни са небрежљивог от-

прављања свога звања осуђених месних школских управитеља старатеља, чланова местног шк. одбора и учитеља.“

Др. **Суботић**: Шта се разумева под овим „чланови месног школског одбора и учитеља?“ Ја би молио, да ми госп. известилац разјасни.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Ја држим, да ће сви они органи имати упутство, од главне школске власти, па ако против тог упутства погрешне, подпадају под новчану глобу.

Др. **Св. Касапиновић** примећује, да је школски одбор одговоран црквеној скупштини, и она би могла осудити, кад члан одбора погрешни, да плати глобу.

Др. **Суботић**: Овде нека се то изостави, а онде ди се буде наређивало, ту нек се рекне.

Прота **Б. анковић**: Ја сам, да ово изостане јер и данас неможемо да добијемо управитеља и старатеља школских, а још кад се буде плаћало, нећемо ни толико.

Панта Поповић: Ја сам за то, да се не изостави, јер треба да има реда, боље и да немамо никакових, него да имамо неваљалих.

На гласању 1 алинеја пада.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 3. ал. § 70.: „3. Новчане казни оних родитеља, који би без притужбе самовластно поступили према учитељу.“

Молим господо! Кад сте толике и толике хиљаде избрисали, а оно оставите бар ово, јер ја сам, од друге алинеје очекивао неколико хиљада користи школској благајници, Што се тиче ове 3. алинеје, за то има један § и у законнику, и то 114. који одређује, да родитељи за тај нападај на учитеља, ако није криминалне природе, плате глобу у корист школске благајне (Бранковић: како ће ехекурати г. Поповић шк. одбор?) Тај господо, преступ треба да се казни, јер дикоји родитељ дође у школу, те части учитеља грубим речма, што служи за деморализацију деце и чини забуну у настави, па га треба казнити.

Др. **Суботић**: Нека то изостане, то ће местна полиција извршивати. (Панта Поповић па ће се одредити на пиштољ.)

Др. **Ст. Павловић**: То је судска ствар а не наша, то не спада на наш форум.

Васа Ђурђевић: Ја би да остане, јер ако суд буде истеривао, то неће ући у школску благајницу,

Др. **Максимовић**: Са правног гледишта ова алинеја нема овде места, а осим тога тако је празна, да ми незнамо ни случајеве, кад да се одреди глоба.

А писмо ни властни глобе истеривати; јер неспада пред наш форум, као што вели др. Павловић.

Ја дакле предлажем, да то изостане.

На гласању пада 3. алинеја § 70.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 4. алинеју § 70.: „4. Остатак плате редовнога учи-

теља, када истога заступа помоћник све донде, докле се не намести стални учитељ.“

Прота Бранковић: Пошто није решено, дал да учитељ буде 2 год. помоћник, дакле нек остане, док се не реши.

Др. Суботић Ја мислим, да ово овде може остати, пошто се само принцип прима.

Прима се алинеја 4 § 70.

Извештај **Ст. В. Поновић** чита алинеју 5. § 70.: „Уписнина приликом уписивања деце у основну и недељну школу.“ Ја сам морам напустити ову алинеју.

На гласању прима се предлог саборског одбора, да ова алинеја изостане.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита 5. ал. § „6. Наплате за сведочанство деце, која су свршила основну и недељну школу.“

Прима.

Извештај **Ст. В. Поповић:** чита алинеју 7. § 70.: „8. Прилог од 1 ф. а вр. од онога који је доселио у местну школску општину.“

Прима.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита 8 алинеју § 70.: „8. Прилог најмање 1 ф а вр. сваког нововенчаног брачног пара као венчани дар школи.“

Др. Ст. Павловић: Ово ми изгледа врло појетично. Ја би предложио, да се ово стави међу добровољне прилоге,

Истина да то није много за нас 1 фр., али је за сиротињу много. Може ко рећи: и онако се много истроши на којешта, а ја би одговорно, да ми треба да идемо на то, да се то много трошење искорени. Ја би ово оставио, да дође код тачке једанајсте, где се говори о добровољним прилозима.

Дионисије Павловић: И ја би желио, да ово дође међу добровољне прилоге, и да се свештенику у дужност стави, да опомене приликом венчања то. Ја говорим из практичног искуства, јер сам и сам искусно, колико неприлика бива за онај мали дар, што се на цркву даје.

Др. Суботић: Ово би могло остати, али не императивно, него у форми жеље, дакле да се штилизација промене н. пр да се каже: „желити би било.“ А тога требало би упутити свештеника и местне одборе. Ја предлагам, да се ово у принципу прими, па да се упути на редакцију.

(Наставиће се).

Школа и настава.

Прорачун угар. министарства просвете и црквених послова за 1912. годину. Владислав *Лукач*, угар. министар финансија, у седници државног сабора од 12. окт. т. г. изнео је у своје експозеу прорачун за 1915. годину. Из тог експозеа, што се односи на портфељ ми-

нистра просвете и црквених послова, вади-мо ово.

После поднесеног прорачуна за портфељ министра пољопривреде, министар финансија прелази на прорачун портфеља култуса, где каже, да се у издацима портфеља богочасти и јавне наставе показује потребна већа свота од 16.800.000 круна, а пошто се примања подижу отприлике са милион круна, нето подизање износи отприлике 15.800.000 круна. То подизање дели између виших, средњих и нижих завода и између различитих огранака који стоје под управом министарства просвете. Наиме, код виших завода, дакле код пештанског и клужког универзитета и код Јосифове технике подижу се потребе са 810.000 круна, што се делом односи на умножавање особља, делом на уређење штатуса и на пословна издавања. Потребе средњих завода, т. ј. гимназија и реалака подижу се са 1.270.000 круна; ту се тако исто налази уређивање штатуса, подизање школа, развијање постојећих а с тим у вези отварање 60 нових професорских места за гимназије и реалке и 10 проф. места за девојачке школе. За потпору недржавних средњих завода узета је свота од 399.000 круна већа од пређашње године.

Народна просвета је у прелиминару заступљена са свотом од 8 милиона круна, и овом приликом се потребе народне просвете опет подигле са 4.500.000 круна према пређашњој години. У томе је прелиминирано преустројство надзорничке установе, развијање постојећих државних народних школа и у вези с тим отварање 500 нових учитељских места за исте школе, 25 нових стручних учитељских односно учитељичких места за економске школе, 150 нових места за забавиље, оснивање 84 места за више народне и грађанске школе.

За надопуну станарине државним учитељима основних школа са 500.000 круна већа свота је предвиђена од лањске године. Уређење штатуса наставничког особља на вишим народним, грађанским као и учитељским и учитељичким школама такођер је у току. Надопуна плата учитељима на недржавним школама, као и стварање основне наставе бесплатном, подигле су потребну своту са 860.000 круна више.

Потребе стручних школа, т. ј. трговачких

и обртних школа су веће са 531.000 К од лањске године. Потребе терапијско-педагошких завода подигле су се са 166.000 К. Потпора вероисповести је са 896.000 К већа, што је делом последица потпоре која се има дати различитим вероисповестима, делом пак последица поступног извађања XX. з. ч. од 1848. године. Што се тиче прелазних издака министарства просвете, исти су се са 3.100.000 К повећали. Ту је као на најважније, министар указао на подизање трећег универзитета. У тој ствар преговори су већ дотле дошли, да се образложеним учинило прелиминирати 2 милиона круна у прорачуну као нову ставку

Инвестиције портфеља кулгуса требају своту од 4.879.000 К већу од прошле године, која се свота дели на више, средње и народне школе и на различите заводе, а која се већим делом употребљује на такве ануитетне потпоре, које је држава већ од давнијег времена примила на себе, нарочито према издржаваоцима недржавних основних школа. Међутим тај систем није друго, да ли нагомилавање скривеног дуга и примање на себе туђих дугова, што је и скупље, скуп начин набавке новца и није желети, да се укорени у нашем прорачуну. Стога се иде за тим, да се ануитетне потпоре уколико се може из прорачуна елиминирају што се наравно само тако може постићи, ако у место тих ануитета држава даје потпоре у капиталу. Пошто се међутим то наједанпут не да извести, жели министар то постепено изводити и баш зато само у садањем прелиминираним прорачуну под именом таквих потпора у капиталу за потпору издржаваних основних школа уврстено је нову ставку од 350.000 круна.

Напослетку међу инвестиције убраја и своту од 600.000 К као прву рату ради подизања новог Народног Позоришта. **Б.**

Прва башгенска школа у Будимпешти
Пруској вароши Шарлотенбургу припада слава у повесници педагогије, да је 1904. год. за телесно слабуњаву децу отворила прву мушку школу. Како је установа та оправдала очекивања, која су у њу положена, то су се слични заводи у брзо отварали и по другим местима. Данас већ има приличан број шумских школа. Најпознатије су у Милхаузену, Минхен-Гладбаху, Елберсфелду, Дрезди. Оберхамбаху, Ради и Берлину.

У педагошком свету утврђено је дакле мишљење, да је тип шумских школа добио право грађанства у школском устројству свију напредних народа.

Ове године отворена је у Будимпешти прва *башгенска школа* у улици: Aréna-ut бр. 27. Школа је смештена у врту пространим 750□ хвати. Школа је типа женске грађанске школе, да богме са скраћеним, збијенијим наставним планом. Полуинтернат је, у коме се деца баве преко дана од 8 до 6 сах.

У сваки разред прима се само 20 ученица. Настава се почиње у $\frac{1}{2}$ 9 сах. и у часовима од 50 мин. траје до $\frac{1}{4}$ 1 сах. На почетку и на свршетку сваког часа раде се већбе из шведске гимнастике. Настава се предузима у разговору ходајући по врту. Само се писање цртање и ручни рад обавља седећи.

При непогодном времену учи се у сеницама, а кад је време врло ружно, ради се у затвореним дворницама. Заводеки лечник долази свако јутро у завод и одређује где ће се тога дана учити.

Деца добивају у 10 и $\frac{1}{2}$ 5 сах. ужину, у 1 сах. пак ручак. После ручка одмарају се деца у наслоњачима, које су размештене по врту. Затим се $\frac{1}{2}$ сах. играју, а зими клизају по леду. После подне се предузима конверзација на немачком и француском језику и свирка. Заврши се пак игром, а у $\frac{1}{2}$ 6 сах. разлази се кућама.

Домаћих задаћа нема, него се увећавање наставног градива предузима на самим школским часовима. За писмене радње узима са $\frac{1}{2}$ часа после подне.

Из четвртог разреда ове школе могу ученице трећи у V. разред више дев. школе или у V. разр. женске гимназије, или у I. разр. учитељске школе.

Школарина са препитањем заједно стаје месечно 50 К, без ручка пак месечно 20 К.

Напредни народи ево користе се новијим тековинама науке. Не би ли се и код нас могло тако што завести у питомом Срему? Ако друкче не, а оно „Је ли мајка родила јунака,“ да приватном иницијативом отвори такав завод за новосадску слабуњаву децу у убојој Каменици! Уверени смо да би се тако подuzeће добро рентирало.

Т.

Учитељство.

Појачка дужност и српски учитељи у Хрватској и Славонији. „Српско учитељско друштво котара румског“ одржало је у Руми почетком овог месеца, учитељски састанак, поводом позива кр. жупанијске области у Вуковару, да јој се предложи учитељски захтеви у ствари појачке дужности.

На том састанку истакло је учитељство ово своје становиште:

Задаћа, важност и положај данашње школе, опширност наставне грађеу њој, те у вези с тим савремена стручна спрема и нужни углед учитеља, као и потреба потпуне преданости његове своме позиву, све то, а особито несавремени и по просветни напредак штетни разлози безусловно не допуштају, да се појачка дужност веже са учитељским звањем.

И ако је у школском закону Хрв. и Славоније из 1888. § 116. јасно изречено да појање не спада у дужност учитељску, но се само као узредна служба учитељима апсолутно допушта, а у школском и наст. реду из 1889 § 53. само нормирапа и прецизирана дужност појачка онога учитеља, који је ту службу као узредну — дакле од своје воље примио; то је ипак пучким учитељима у Хрв. и Славонији — као и српским вероисповедним учитељима, — натурена, наметнута та дужност на основу неких одредаба и расположења, али која нису провођена у складу с учитељским правилима, већ с обзиром на жеље цркв. власти, а баш на штету загарантованих права учитељских. Нарочито ово важи за оне стечајеве, којима се расписује уз место учитеља и место појца.

Једва једном увиђена је ова неправда по учитељство, а и веома велика штетност по просветни напредак. Закључком срп. цркв. сабора срп. вероисповедно учитељство је коначно потпуно разрешено од дужности појачких, а и у хрватском сабору потврдили су изјавама одјелни предстојник за богоштовље и наставу и стручни извештељ истога одјела кр. зем. владе споменуто схваћање законске установе и горње разлоге.

За то је на основу свега овога учитељство румског котара изјавило, да оно не тражи у ствари појачке службе никаквих нових расположења, него тражи само то, да се та служба, у вршењу по учитељима, схваћа

искључиво онако, како је схваћа школски закон и школски наставни ред, т. ј. да је то служба узредна, коју — као такву — учитељ прима својевољно и уз слободну погодбу с црквеном опћином, доследно чему и одговорност за ту службу не сноси учитељ пред својим школским властима, већ пред властима црквеним, дотично путем грађанског суда, Учитељство није вољно одступити од законом загарантованих му права у ствари појачке дужности и жели, да кр. зем. влада изда јасну и одређену наредбу, ради заштите наведених учитељских права пред досадањом неодређеном праксом у појачком питању.

Међународно учитељско удружење (Bureau International des Fédérations d' Instituteur) има у својој организацији ове године 18 учитељских федерација. Заступљене су ове државе:

Немачка: „Deutscher Lehrerverein“ са 120.000 чланова.

Енглеска: „National Union of Teachers“ са 68.000 чланова.

Аустрија: „Deutsch-österreichischer Lehrerverein“ за 20.000 чланова.

Белгија: „Fédération générale des instituteurs“ са 7.000 чланова.

Чешка: „Zemský Ústředni Spolek“ са 8.000 чланова.

Бугарска: „Union des Instituteurs“ са 4.000 чланова.

Данска: „Danmarks Loererforening“ са 8.000 чланова.

Шпањолска: „Asociation Nacional“ са 15.000 чланова.

Француска: „Fédération des Amicales“ са 95.000 чланова.

Луксембуршка: „Fédération des Instituteurs“ са 1.000 чланова.

Низоземска: „Nederlandsch Onderwijzers genootschap“ са 9.000 чланова.

„Bond van Nederlandsche Onderwijzers“ са 8.000 чланова.

„Vereiniguing van Hoofden van Scholen“ са 2000 чланова.

Норвешка: „Norges Loererforening“ са 10.000 чланова.

Португалска: „Sindicato dos Professores Primarios“ са 4.000 чланова.

Румунија: „Instituteurs bureaux“ са 5.000 чланова.

Шведска: „Sverges Loerer forening“ са 12.000 чланова.

Швајцарска: „Schweizerischer Lehrerverein“ са 7.000 чланова.

У свему 403.000 чланова.

У најкраћем времену приступиће организацији учитељство из Грчке, Шпаније, Турске, Црне Горе, Србије, Угарске и Финске.

На овогодишњем скупу били су и изасланици америчког учитељства, и држи се да ће се и америчко учитељство придружити овој међународној организацији. Спајањем свег учитељства под једну заставу, на којој ће бити исписана слобода, братска љубав, стећиће учитељство знатну важност и респект, а радиће у корист човечанства и на побољшању свога положаја.

Према знатном заступању сдружених федерација треба да се измену статуту, који су по предлогу делегата из Немачке, Француске, Бугарске и Чешке били овако предложени у неким одељцима:

1. Међу учитељским федерацијама просвећених народа у појединим земљама организовано је „Bureau International“ који има сврху, да пропагнише напредак у васпитању и настави и стара се о материјалном и социјалном побољшању учитељства. Међу члановима влада узајмно пријатељство и међународна солидарност, а стара се о ширењу идеје мира.

Питања политичка и верска су искључена.

2. Ту сврху постизава:

а) састајањем изасланика сваке године;
б) организовањем међународних конгреса сваке пете године. Конгреси имају информативни смер и не вежу својим закључцима удружене федерације;

в) Издавањем публикација које говоре о школи и учитељству;

г) издавањем годишњака;

д) Измењивањем публикација разних федерација;

ђ) помагањем међународних излета.

3. Биро је састављен из делегата. Учитељство сваке пародности бира 3 делегата. Ако има више федерација у једном народу, свака бира 1 делегата. Федерација која има више од 30.000 чланова, бира за сваких даљих 30.000 чланова једног делегата више.

4. Председништво се бира сваке године.

5. Предлоге за дневни ред издаје годишњи одбор на 3 месеца напред.

6. Федерација плаћа годишње 40 франка и 2 фр. за сваку хиљаду чланова.

7. У дискусији допуштени су сви језици. Једино предлози за гласање морају бити поднети на немачком, француском или енглеском језику.

8. Измена статута може бити примљена у присутности две трећине чланова.

Амерички изасланици тражили су, да се идући међународни Конгрес одржи у Бостону 1915. године.

О томе ће се решити идуће године. Федерације појединих земаља могу до 1. маја 1912. године поднети предлоге за програм а уз то тражити, да конгрес буде организован у којем месту њихове земље.

Скуп у год. 1912. биће у Амстердаму месеца августа. Предлози за дневни ред шаљу се посредништвом делегата до 1. маја 1912. године.

Правом учитељу мора од милине срце заиграти, кад види овако величанствен покрет у корист школе и учитељства, а ситно „несолитарство“ нека агитује по селу код разних бата и лаћи, да и овом напредном кораку шиљу своје шупље неповеренице снотане у новосадској шупљој редакцији. — т —

Из праксе.

Учитељске препарације. Учитељска препарација је његово спремање за наставу. Је ли то уопште потребно? Учитељ има дугогодишње образовање, обавио је своје испите. Зар то све није доста, да тачно одмереним наставним градивом влада и да га даде ученицама? Да видимо прво како је са оним владањем градива. Истина је да сваки учитељ има много више знања, од оног што је потребно дати ученицима. Али је и то истина, да где што од тога оде у заборав, ако се човек њиме не бави дуже времена. Сваки учитељ је на по неком пољу јачи, а на неком слабији. Уз то долази још нешто: Није доста да учитељ у наставним предметима има само обилата знања, он још мора знати колико ће од тога дати ученицама. То се мора брижљиво прегледати. Ако им даје по каквоћи или количини мало, тада је просветна вредност градива делимично запарложена. А ако их претрпа градивом, тада их не просвећује него промаша циљ, јер притискује интересовање

које треба да се развија, сувише напреже њихову мисао, те је тако настава на терету. Прави избор градива с обзиром на обим и каквоћу врло је важно питање. У томе погледу паћи ће учитељ један ослонац у добрим практичним радовима. Разуме се да треба своје образовање да прошири проучавањем научних дела, да може ићи упоредо са сувременом науком и са те висине владати наставом.

Но има много учитеља виших школа који мисле, кад владају својом струком потпуно, да им није потребно методско образовање.

Учитељу на некој вишој школи потребно је методичко-практично образовање исто тако као и учитељу у основној школи, а ако тога нема, онда штету од тога сnose ученици.

Настављање је уметност, која се не може оставити случају, ни са научне ни методичке стране. Иначе не може бити говора о честитом наставном успеху.

Од учитеља се тражи :

А.) Општа препарација :

а) мора се паучно даље образовати, бар у оним струкама у којима наставља.

б) мора темељно проучавати педагошке, нарочито методичке студије.

в) мора познавати не само наставни план свога разреда него целе школе.

Б.) Препарације за поједине наставне часове. Учитељ мора знати,

а) шта треба на часу да понови,

б) шта ново има да ради. На основу тога да тачно одреди градиво по обиму и облику,

в) да изнађе zgodnu методску обраду : начин припреме, приказа, спајања, обухватања целине и примене ; уз то да zgodно употреби помоћна средства за очигледну наставу која су му при руци.

Употреба дела за препарацију. Младим учитељима се препоручује, да употребе добре штампане практичне радове. Кад би се могло учитељским приправницима дати темељно практично образовање из свију важних наставних предмета, то би така препарациона дела била сувишна и за младе учитеље. Али за вештину у настављању, није доста оно једногодишње вежбање у учитељској школи. То се постизава најозбиљнијим трудом у дугом низу година. Учитељски кандидат који улази у звање почетник је који треба да се усаврши у настављању. Ако дође у таку при-

лику да ради под упутством спремног и вештог управитеља, или да ради по савету којег старијег колеге, то му је драгоцен помоћ. Од школског надзорника који га једном или два пут годишње посети и то више да испита, него да покаже како се ради, не може очекивати много помоћи, као што би требало да је, и што је могуће, само у мањим надзорничким окрузима. Оно мало лекција на званичним учитељским зборовима, уколико су уопште угледне лекције, дају тек поједине слике добре наставе. Уз то долази још и други учитељски испит. На овоме треба млад учитељ да докаже колико се теоретски и практично спремио. Као најбоља спрема за други испит осведочено је, да је брижљиво препарирање за наставу. Но то је лакше саветовати него извести. Оно мало угледних лекција учитеља методике, своје рођено искуство у вежбаоници, методичка знања и прилике у којима је, све то даје младом учитељу неки извештај основ за рад у настави, иако у многоме несигуран. Али за извођење темељног основа на којем ће се створити зграда за даље поље у основној настави, често тај основ није довољан.

Ту је посреди опасност, да млад учитељ пође у настави за тренутним примамљивостима и тек после многа лутања долази до права пута. После овога долазе разочарања. По народног је учитеља ванредно тешка та околност, што је он учитељ за све. При дневном наставном раду од 5—6 часова на разним предметима, сасвим је немогуће својом сопственом снагом спремити се за стварну и методски добру наставу. То је повод, са чега су штампана препарациона дела добро дошла и старијим учитељима, нарочито кад се на њих постављају нови захтеви.

Но у неким круговима, па и код спремних педагога, влада неко непријатељство према штампаним препарацијама. Како да се то протумачи? Мора се приметити, да нису све од праве вредности. Као у свему другом, тако и у овоме има добрих списа и за употребу али и сасвим без икакве вредности. Ови последњи чине више штете него користи. Неки писци сипају прашину у очи својим читаоцима, огртајући своје површно израђене радове у Хербартовски огртач (истичу да су рађени по „формалним степенима“, на хербартовском основу и др.). А често у таким радовима нема

ни спомена од Хербартовог духа и све је дресура.

Но и препарациона дела од вредности, која су израђена по сталној шеми н. пр. Ци-леровим формалним степенима, немају вредности у очима понеких спремних педагога. Баш одржаваће те шеме њима је теретно. По њихову мишљењу ствара сваки учитељ сам себи методу.

Истина је, да он напослетку ствара себи нешто, али то није метода него манир, а не ретко не бива то ни манир. И ми смо против редовне употребе формалних степена код свију предмета; ми их не признајемо код наставе у писању, цртању и телесном вежбању, где се тиче техничке готовости. Исто тако и код обраде лирских и епских песама, где се ради на изазивању осећаја и расположеја, не држимо формалне степене за подесне. Али код сваке обраде градива, где је главно образовање очигледности и појимања, држимо чврсто да су ти степени потребни. Ту су они на свом месту већ по самој природи психичких процеса. Но свугде тражимо слободну примену формалних степена, примену не буквалну, него која одговара духу саме ствари.

Многи неће да знају за оне препарације које су од почетка до краја удешене на питања и одговоре. Истина је, да је лектира таквих израђених препарација заморна и односи много времена и да настава у самој ствари друкчије тече него што је то изнешено у приказаним питањима и одговорима. Али за почетника, да проникне у наставни поступак, ипак ништа није тако од вредности, као разрада неких лекција на проучавању методске основе. С тога се може препоручити, да се читају само понеке опширно израђене препарације, а иначе да се читају нацрти, који се градивом рачунају према даљим потребама, а методски пут у важним ступњевима маркирају.

Ко и таквим делима одриче вредност и сматра их за непотребне, или је по божјој милости уметник у настави — а ти су врло, врло ретко посејани — или је сам собом задовољни мајстор-учитељ, који о правој и честитој настави нема ни појма.

Али и ми сматрамо за неумесно, ако се учитељ држи слепо штампаних препарација, па ма оне биле и најбоље и ако их механички

копира. Он је тиме везан, и од успешне наставе, не може бити ни говора.

Како треба спремати шаке препарације?

а.) Израђене препарације не праве се само по замисли, него онако како у настави постају и где је потребно прерађене. Али увек треба да су верни отисци стварности.

б.) Препарације и нацрти да су на сувременој научној и методској висини и да се служе новим начелима.

в.) Нацрти су подеснији него израђене препарације, јер се брже могу израдити и учитељу и његовој индивидуалности дају одрешене руке.

г.) Таки нацрти дају само опсежну наставну грађу и основе методе која ће се применути.

д.) Мора се пазити и на то, да су пристале индивидуалним школским приликама.

ђ.) Тражи се још да су све препарације из свију наставних предмета, проткане једним духом и једном методом.

е.) Треба још да се означи и најважнија литература и учила која ће се употребити.

Како треба ујошребити препарациона дела?

Учитељ, који озбиљно схваћа свој позив мора проучавати психологију и педагогију а нарочито методику. Темељно проучавање методских питања, услов је за ваљану наставу. Али само теоретска студија није доста. Речи поучавају, али примери освајају. С тога се препоручује учитељу, нарочито млађем, да проучава ваљана препарациона дела, како за своје даље практично образовање у опште, тако и за непосредно у настави. Но такве се препарације не читају тек да се човек тренутно њима испомогне у настави, него да се из њих учи. Те препарације не уче се за катедром, него за писаћим, радним столом учитељевим. Што је мање искусан млад учитељ, природно је да ће се тиме више држати у својој спреми за наставу, штампаних практичних лекција и заиста не на своју штету. Што више искуства скупила учитељ, тиме ће самосталнији бити у угледним лекцијама, али оне могу дати правац и подстицај и зрелом педагогу темељнијег методског образовања и дугогодишњег искуства, ако су веома добре. Уз то долази и то, да се помоћу препарација најбоље могу илустровати нови методички захтеви и предлози. И добре школске прилике

старају се за то, да препарације не буду шаблона. Избор градива равна се према карактеру школе, према времену што је на расположењу, према повољним или неповољним приликама и према полу ученика. Овде се тиче учитеља да опази оно што је важно и сувишно, да чврсто ухвати оно што је карактеристично. Па и у наставној техници свестан учитељ неће се ропски држати мустре. На великим дидактичким нормама, истина да не може нити сме шта мењати, али у појединостама ће овде, онде држати се пута према својим личним особинама и искуству. Млади учитељи треба да се за све важније наставне часове сваког дана писмено спреме. Најпре да своје назоре поставе, тада да читају штампане препарације и нацрте, и то да среде за своје прилике. Што се педагошко искуство буде боље унапређивало, биће препарације све краће, па ће тада бити довољно ако учитељ сачини само диспозицију о наставном часу. Искусни учитељи читају нацрте за наставу критички. Врло је корисно после наставног часа важније примедбе прибележити себи за будуће.

Литература:

Martinak. Präparieren (Loos, Enzyklopädie, II 321.)
Zeissig, Präparieren. (Rein, Enzyklopädie, VI. 906.)

По Руаеу,

Донис.

Калаз. У среду 4. окт. о. г. догодио се овде грозан случај. Сељак Паја Петровић убио је пожем оvd. недавно умировљеног учитеља Саву Белића. Повод убиству је освета. Учитељев брат ћушио је пре 15 година тога Петровића и због тога је он сада напао на Белића. Учитељ Белић је родом из Калаза и ту је учитељевао 17 год. Човек благе природе, питом, услужан стекао је љубав и поштовање целог села. 1. септ. ступио је у мировину, и на крају тому је завршетак после дугогодишњег трудног рада.

Колико је покојник био поштован, и колико је тај грозан случај изазвао саучешће код многобројног народа, видело се то на укупу. У цркви се с њиме опростио протојереј Георгије Голуб парох, пред школом Стеван Стојић учитељ из Помаза, а на гробу Лаза Терзин учитељ из Сентандрије.

Лаза Терзин опростио се с покојником овим говором:

Саво брате и друже!

Над отвореним вратима твоје „вечите куће“ стојимо ми учитељи, твоји другови. Чекамо, ево, да ти спусте тело, а ми да будемо сведоци жалосног свршетка твог мученичког живота. Да, ти си мученик; двоструки мученик! Мученик си, јер си био учитељ. — Наша нога корача по путу вечите патње. Наше руке су заморене, чистећи коров и бурјан са душа малих људи, наших ђака. Наше груди су пуне умора од вечитог поучавања, мучећи се у свом тешком, али слабо уваженом учитељском послу. На небу нашег живота не светли сунце мира, ни ведрѝна доброг живота. Сваки дан нам је мутан. Ми видимо само облаке тешкоће и идемо кроз маглу патње! Пролазимо кроз трње слабог признања. Нас шиба ветар незахвалности и бије нас лед поруге. Ето, Саво, друже, за то си ти мученик, јер си био учитељ.

Но, ти си још и двоструки мученик, јер си свој живот свршио овако жалосно, право мученички. Пао си, као жртва, једног жалосног, срамног случаја. Ето, и така може да буде плата за муке учитељске! У овој тешкој жалости, у овом горком знању тако тужне истине, у овој крвавој јави, ја видим, где над твојим гробом лебди онај анђео хранитељ, који чува нас, бедне Србе! Главу је скрио међ крила своја. Не да, да му угледамо, плачем и тугом искварено лице. Да, он плаче над тобом и у теби горко оплакује нашу тешку српску несрећу. На теби види ону стару рану српску. Несрећни случај твоје мученичке смрти, најречитије показује нашу тешку махну, велику болест нашег народа. Прзнице смо, свађалице, кавгацѝје, убојице, неваљали смо! А све то има свог дубоког корена у оном пакленом извору, да смо још и пијанице. Ето и ти си се састао с једном пијаном главом, да платиш животом. У пијаном друштву изгубио си своју цевѝцу главу. Ето, Саво друже, на теби се најбоље показало, куд води ово наше велико народно зло. За то плаче српски анђео, јер оплакује хѝду срећу и проклету судбину српску. На овом страшном примеру, само онај се неће поучити, ко је глух и слеп! Ко ни сад не види, куд води наше српско банчење, тај је заслужио да прође још и горе.

Али, да не дуљим ово јадиковање. Саво брате! Чуј поруку твојих другова, српских учитеља! Ти ћеш отићи пред лице онога, који суди свакоме, па кад доћеш онамо, помоли се и за луду главу онога, који ти је овако гадно судио. Измоли за њега код Бога опроштај. Реци, да је то плод оне српске велике несреће и претешке болести наше. Кажу, да тако ради пијана глава српска! Моли се Богу, да нас умудри, па да се излечимо од ове љуте заразе. Покажи, да си прави учитељ, да умеш и сад опростити. Докажу да ми нê само учимо своје ђаке, већ и ми сами умемо да праштамо чак и ономе, који нас убија. Буди прави учитељ. Знаш, да је то тешко. Но угледај се на највећег Учитеља овог света. Угледај се на Христа, који је и на крсту опростио свима, па и онима, који су га разапели!

Опрости, Саво брате, и пођи онамо „где нема бола ни уздицаја.“ Вечан ти спомен. Прими и наше другарско, искрено: с Богом!

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC“ és olvasókönyv a nem-magyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanító képzőintézeti gyakorló iskola tanítója. — Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. вероисп. учитељске школе у Зомбору. Karlóca, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. Издање Српске манастирске штампарије. Ára 50 fillér. Цена 50 пот.

А са великим словима, као што сам већ наговестио, тера писац просто спрдњу. Сад што за писана слова даје попречно, заједно са насловним словима по три примера — а и ту се мора човек питати, зашто баш Т има четири, кад има и Ту, а детету је то слово по облику већ познато, зашто пак R и H имају само по два; зашто се није од В одузело по једно, па особито од А и N кад има и Á и Ny, а има и више слова, познатих по облику, који немају више примера, него два (K, P, M, J)? И што ни са штампаним великим словима није боље у азбучном делу! — Али за-

што за понеко слово није дао ни једног јединог примера (осим насловног слова)? (за Ó, Ū, Ű, — код писаних ни за Ő, а код штампаних ни за Ö, па чак ни за Ű, те тако за штампано Ű Ű у читавој књизи нема ни једног примера). И зашто је, као што сам већ споменуо, дугачко велико J потпуно изоставио чак из азбуке?

И све то, ал тек да видите читанку! Од 623 велика слова у читавом читаначком делу заузимају већу половину ова три слова A, M, E, а кад погледамо прозни (шишчев) текст, добијамо за ова три слова 60% дакле скоро две трећине. А самога слова A (без дугачког Á) има 250, словом две стотине и педесет, дакле 42% — у прозном тексту пак 42,2%, дакле скоро половину!

Је ли онда чудо, ако дете већ на крају године запита: „а како се то нише,“ када у читавом делу није ни један једини пут видело C (Cs има 4 пута у песмама), па G (Gy има само 4 пута), дакле тако тешко слово, па Ly (L има, али свега само 3 пут) Ó, Ö, Zs (Z има само један једини пут), па онда ни једнога од овога четири; U, Ū, Ű, Ű. — А зар је и за Ny доста да га дете види 2 пут, а Ty један једини пут; зар је за I, J, P доста, да их дете види по 5 пута, а R само 3 пут, словом три пута?

Па и то је постигао, употребљујући велика слова и где не треба, на пр. на 33. стр., где су после *eszem* требале доћи две тачке, па онда малим словом све три реченице — осим четврте, која је иначе врло неумесна, јер утерује у лаж главну тврдњу, да „ја“ даномице по три пута једем. — Али има и где је могао више великих слова употребити на пр. на 65. стр. у песмици „Naphivogató,“ где је (претпостављам, да није погрешком, него хотимице) и по два реда у један саставио и тим велико слово избегао*).

* Ја не знам, ни откуд је писац узео те две песмице (То су две различите песмице, а не једна са две строфе, као што их је писац, не знам зашто, саставио). Јер кад ону другу није хтео узети у своју збирку (а на ту се Упутство позива) онај исти који ју је и забележио, значи да је она прва (Кип Аронова) боља, а да обе заједно немају места (садрже једну те исту мисао). А она прва је у буквар чак и погрешно унесена. Свакако фали други ред: „Nadd lássam meg szép napodat!“ — ако пак Станковљеву збирку узмемо за мерило, требало ју у последњем „реду“ 11 слова бити — па би се бар у томе слагало са „другом строфом.“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Томе је пак свему узрок, поред непажње још и та околност, што градиво, које је постепено на расположењу стајало, није како треба употребљено, и што је из тога следило што код каснијих лекција није остало места за вежбање онога, што је управо требало вежбати.

Већ у првој лекцији могао је писац навести и реч *eke*, коју тек на 41. стр. спомиње. А да је узео још и коју непрописану реч (ту би му се то без сумње дозволило), а има их доста згодних, на пр. *ajak*, *akó*, *ék*, *káka*, *kéj*, *ok*, па придев *ó*, па посесивни суфикс — *é* кога никако нема у буквару, а требало би да је ту! ушитни суфикс — *é* (који касније долази десетак пута), па и неке наставке, на пр. наставак множине итд.: много би лепша могла бити та лекција. Па тек код друге, па поготово код треће лекције! Ту већ не само што се није користио непрописаним а згодним речима, него је ту баш требао унети неке прописане — за које му се после није дала згода унети. Та кад је узео непрописаних речи већ у првој лекцији (*jaj*, *ej*), па у другој (*íj ón*, *írón*, *rini* и она имена — а има и „прописаних“ имена, која или никако не употребљава или не на свом месту!) па у трећој чак бесмислено *tutú* итд. могао је много бољи избор учинити од ових „прописаних“ речи: *árok*, *kántor*, *kor*, *raj*, *kerck*, *arra*, *erre*, *akkor*, *ekkor*, *korán*, *akkora*, *ekkorá*, *jár*, па: *ének*, *kappa*, *neje*, *néne*, *onnan*, напослетку: *karika*, *néni*, *kijár*, *kirak*, *ni!* *kinn*, па *innen* итд. итд. да за трећу лекцију ни не ређам силне прописане а подесне речи.

Наравно да има и овде речи, као и код сваке лекције, које се не спомињу одмах, него тек касније. А има сила неподесних и непрописаних речи, на пр. *méltó*, *éber*, *kurta*, *mázas*, *tanulékony*, *fürgébb* итд. итд. (о чему ће још ниже бити речи). Ако се пак примети, да су се речи, које касније у текстовима долазе, намерно брисале да се сувише не понављају, онда морам питати: а зашто се понављају, и то само у простом номинативу, без икаквог наставка по 6 пута (да оне остале случајеве ни не спомињем) *kert*, *Isten*, *egy*, *négy*; по 7 пута: *állat*, *vonalzó*, *szék*, *édes*, *fehér*, *nagy*; по 8 пута: *madár*, *tehén*, *könyv*, *minden*; по 9 пута: *dió*, *úr*, *gyermek*; по 10 пута: *asztal* *közég*; по 12 пута: *tanító*, *tyúk*; 13 пута *óra*; 17 пута: „*két*“; 19 пута: „*his*“; 22 пута „*irni*“

24 пута „*jó*“, и осим већ споменутог 16 пута *ez*, 23 пута *is*, 26 пута *mi?* 27 пута *nem*, 96 пута *és*, 108 пута *van*, 128 пута *az*, (*névelő*) и 480 словом четпри стотине и осамдесет пута *a* (*névelő*). А да се ту могло на простору још те како штедити, то ћемо ниже видети.

А, питаћете ме, зашто ја то ту спомињем? Зато, што не вољем видети речи: *nem*, *mért*, *mert*, *ajtón* итд. у четвртој лекцији, кад их није било у трећој, а у четвртој одузимају места, те се не могу вежбати речи са *ü*, *ű*, *v*, *z* итд. што не вољем видети, да оне рукописне реченице под *ö*, *ő*, *e*, *h*, где је само прво слово *h* а даље у свих оних шест редова нема ни једног јединог од насловних слова; што не вољем видети, да под писаним *I*, *J*, *Ny*, *B* стоје само ове реченице *Vilma leányév*. *Zsigmond fiúnév*, које не садрже ни једно једино од насловних слова; што ја не вољем то исто видети и код рукописног *P*, *T*, *F*, *R*, код *S*, *Sz*, итд. итд.

Па зар оцењивачи нису ни то приметили, Јесу ли они прочитали ту књигу? Или ваљда није ни било стручне оцене? Шта је то управо??

Дакле букварски део није добро обрађен а читаначки део нема обзира на то, да му је у првом реду дужност дати прилике деци, да увежбају оно што су у букварском делу научила!

Али има ту још и других — ситнијих, али не мање важних захтева.

У буквару се учи и слоговање, односно подела речи на крају реда.

Писац је у ту сврху у прве три и по лекције на слокове исписао сваку реч — то јест (наравно!) ако се изузму оне речи, које су ипак уједно писане. (Оригинално, да је баш најпрва двосложна реч уједно писана, а затим та иста и растављено итд.) Је ли пи сац осим тога још што учинио, не знам, али сумњам, јер би онда резултат, боље испао.

Резултат? — питате. Наравно, да резултат, јер се по томе што књига пружа, може и на резултат записвесно закључити. Но али починмо из почетка.

Ја прво и прво налазим, да је смешно дати слогован текст у руке детету, које већ доста течно зна читати и најтеже слокове (а за то се Ђока Милић већ постарао).

Али кад се већ даде, треба му дати оно што му треба, а не оно, што би и без нас

зна — а недати му оно, што би баш требало да научи. Јер дати детету један пример, где се два самогласа састала, у 36 случајева, где је само један суглас, који се наравно, преноси и поред тога само двадесетак случајева са по два сугласа, који се растављају (уз *r*: *k*, *n*, *t*, *j*, уз *n*: *t* и *n* дакле од душних само *n*), а недати му ни једног јединог примера са три сугласа, нити сложених речи, нити уопште случаја, где се мађарско слоговање разликује од српскога, које је дете добро научило: то још не би значило ни онда ништа, да није и у све то унео забуну ушитни суфиксе (— *é?*), који се стално везицом пише.

Казаћете, па научиће то дете читајући књигу и наплазећи на разне случајеве у тексту.

Истина, то одобравам, али онда није требало ни оно слоговати, што је тек форме ради истакнуто на почетку књиге. По коју дугачку реч сте могли изоставити, па би дете лепо течно читало и онај мађарски текст. А слоговање би се већ научило у пракси — где и треба.

Међутим — јесте ли Ви г. Искруљев, прегледали ту вашу књигу с те тачке зрјенија? Јесте ли се ви састарали, да дете бар тамо добије све оно, што му треба, а што у првом делу није добило? Јесте ли Ви нарочито на то пазили, да дете, како не би добило штогод што би га баш на криви пут одвело?

Нисте, ја бар не верујем да јесте. Јер да јесте, тек не би оставили на 24. стр. *sze-krény*, на 69—70. стр. *pe-trezselyem* и *tem-plomban* на два места — то је бар јасно.

Шта да губимо време даље! Нисте, па нисте. А ево ћу Вам ја укратко казати. Има још на 50 примера са једним сугласником, 35 са два, који се исто онако деле као и у српском, има 18 сложених речи, које се по правилу деле, а само ове (*nagy-anya*, *mester-ember*) на којима ће дете нешто научити и онда има свега 8 примера, где се два сугласа друкчије деле, него што су деца у српском навикла (раставити и групе: *bl*, *esm*, *gm*, *mly*, *sk*, *szl*, *zm* и *sd* - **жд**. дакле само те групе и само на по једном примеру!)

Ни о интерпункцији Вам нећу изнети моје примедбе — знам да ће ми то и читаоци одобрити — само ћу две генералне примедбе ставити. 1.) Кад је већ дете прочитало Миллићев буквар и у њему упознало чак и апо-

строфе: зашто Ви не употребљавате одмах од почетка све реченичне знаке и зашто на пр. знак почивке ни тамо не мећете, где би га у интересу разумевања текста требало? 2.) Зашто нисте строго пазили, да се министарски („школски“) правопис спроведе у читавој књизи наравно и у песмицама, које сте негде са старим правописом прекопирали?

IV.

Него да пређемо на што важније. Да видимо пре свега **облике**. Ићи ћу по старој граматици, да ме свако разуме. Генитива са *-é* нема у читавом буквару никако. Датива има на 50 (четири петине поред *van!*) Акузатива има на 140. Плурала самог 130, датива плурала 4, акузатива плурала 15. Већ су то не само мали бројеви, него су и неоправдано несаразмерни. А како то тек изгледа, када све разредимо према спонама, т. ј. према гласовима, којима се ти вежу уз основу и према промени у основи! Та да не ређам све, доста је споменути, да баш карактеристичних случајева ни нема, него само *cukrot*, *vásznát*, *sírgödrot*, *ökröt*; *okrök u lovak* и ништа више. — Зар се зато изоставило граматизирање, да на ових шест примера спаднемо?!

Тако је исто и са осталим именским наставцима. Наставак — *ban-ben* долази 80 пута, *-n*, *on-en*, 35 пута (*-ön* никако) *-ból-ből* 22 пута, *-ra-re* 17 пута, *-ba* 7 пута (*-be* никако), *-hoz-hez* 4 пута (*-höz* никако), *-nál-nél* 3 пут, *-ig* 3 пут, *-kor* 2 пут, *ért* 1 пут. Сад што *-vá-vé* нема, то је тежи наставак, али зашто *-ról-ről* никако не долази у читавој књизи и што је тешки *-val, -vel* тако мизерно обрађен? (Има *-val* 3 пут, и то само са *rótlónyújtás*, *-vel* само у речи *idövel*, дакле у пренесеном смислу: *-jal* 1 пут, *esal* 1 пут, *-lal* 2 пут, *-lél* 1 пут, *-vel* 2 пут *-sal* 2 пут и онда *éjjel*, *reggel*, *nappal*, *összel*, *tavasszal*). Па још да разлучимо све случајеве где је пренесен смисао, те се право значење наставак не може вежбати!

Са плуралом, наравно, нема, него само изнимно по који случај.

Али има још нешто оригинално. Књига тражи, да деца испишу где су се родила и то, како изгледа, мисли на два различита места (54. стр.), а међу оним силним примерима у букварском делу није навео него само један једини пример за локал (*Nyitran*). Наравно да би по томе деца у најбољем случају написала *Temescáron*, *Fehértplomon*, да-

тако наопако. Да, збиља, има још, једно име места у локалу „Nagyfalun“. — А јелте Бога Вам, је ли се та ватра десила баш у Нађфали и је ли тамо онда било поред Срба: Мађара и Немаца, а других не? Или сте ваљда смели с ума, да се случајно тако зове једно село, где ће се та књига употребљавати?!

На питање **куда?** има у књизи само *Zomborba*, дакле онај ређи наставак, а не *-ra, re*. А на питање **одкуда?** нема ни једнога и никаквога.

Шта пак да рекнем за „*személyragozás*“, ту понајвећу тешкоћу?

У том погледу каже закон да: „*a helyragokat és a birtokviszony egyszerűbbalakjait... helyesen alkalmazni tudják*“; Упутство пак додаје уз то: „*és készséges használatában minél nagyobb ügyességre tegyenek szert*“. Јасно је дакле, да се ту има неки избор учинити, али да се ти одабрани простији облици имају толико вежбати, да их деца исправно и са лакоћом примењивати знају.

И ту је писац створио такову збрку, да сам ја своје белешке преписивати морао, да некако добијем преглед оног градива, које је он дао — без разлике, у својим саставима тако исто, као и у одабраним стиховима.

Ја заиста не знам замислити тежих, компликованијих случајева, него што нам их овај буквар даје. Једино ваљда, што их са тежим постпозицијама није компликовао, јер једноставне постпозиције (Искруљев те „*névutók*“ уопште није обрадио, тек по која му се „поткрала“) нису ништа теже, него и прости случајеви, кад им се још какав наставак придода.

Ту вам има крњих примера (*a farkam, hálám*, акузативн, *Én Uram, Isten!* — па бар да је апостроф метнуо, кад га деца већ познају!); па вам има контракције (именица као поседник и два поседа у акузативу са-*ait* и са-*ait*); онда вам има, где је посед поседник и то не само простијих случајева (*arám háza atyám és anyám szülei*), него и компликованих (*A mi templomnak belső részei. Én és testvéreim szüleink gyermekei vagyunk*). Ако има случаја, који је од овог последњег тежи, нека ми га писац прикаже, и ја ћу му скинути капу!

Али међу теже случајева се морају убројати и сви они, где посед уопште има наставак, био то „*helyrag*“ или макар и наставак акузатива или датива — особито они

случајеви, где је посед или поседник у множини. А писац не само да је тих навео (и то обично по један једини пример, па и за теже, као: *ünkben, — aihoz, — ukkal*), него је чак и један пример акузатива навео, где је и посед и поседник у множини, и где је то чак погрешно (на 64. стр. „*segítetek egymásnak házaikat felépíteni*“. — Мађар види ту у сваког поседника по једну кућу и употребљава једнину: *házaikat*) и т. д.

Ако желим да изречем бар како тако добар суд о труду пишчевом — јер то се види, да је на ово обратило пажњу — морам међу теже случајева убројати још и све оне, где је наставак поседа кумулиран са једним или другим наставаком множине. И ти су случајеви тако спорадични, да право рекнем необрађени, да је боље узети, е су се „поткрали“, као и сви они остали тежи, него да се узму озбиљно на око.

Случаја, где се оба појма у множини замисљају (као оно „*gyermekei vagyunk*“ или „*házaik*“) нема никако, а нема ни тога где је посед у множини, а поседник је друга особа једнине (на пр. *gyermekeid, házaid*). *Szárnyuk* долази два пута (по горњем правилу посед чак и овде у једнини!), а *az ő unokájuk* један пут. Више ни тих примера нема. За случај, где је у множини само поседник и то друга особа, има свега четири примера (*szárnyatok, anyanyelvetek, vallástok, semmiték*). За посед у множини а за поседника у једнини има, за прву особу 5, а за трећу особу — то је најпростији случај за ову компликацију — има: именица + *ei* 4, именица + *i* један и „*a tanító szavai*“ затим уз прећутање поседника са *-ai* 3 и са *-ei* један пример. Других нема.

За најпростије случајева — где је и посед и поседник у једнини — има прилично примера. Али кад се ти разреде на категорије по спомама и по изведеним променама у основи, затим по томе да ли је поседник споменут или не, опет се мора рећи, да само за неке облике има подоста примера (*-m* са дуљњем самогласа, без поседника 15, *-e* са голем именицом као поседником 8) а да су други занемарени или и сасвим превиђени. Тако за случај, где је поседник друга особа, има свега заједно само 5 примера, најпростији пак случај (*-m*, без промене у основи) долази само један пут, и то само контраховано (*én.... teremőm*). Тежих случајева тако рећи

ни нема (само *fiam, müved, az ő dolga*), а најразговетнијег случаја за трећу особу, где није лична заменица поседник, а где посед има свој наставак (*-nak* а... ја) нема никако — осим ако бисмо овамо рачунали примере о компликоване са *van*, или са придевом уз прећутање тога *-van-a* (на пр *-nek... van... lova, ökre* или *-nak üveg az ablakja*).

(Наставиће се.)

Б. П.

Б Е Л Е Ш К Е.

Учитељска конференција у корист побољшања дотације. У среду 25. окт. одржана је у новосадској епископјој средишњој школи конференција неколицине новосадских учитеља без разлике народности. Конференцију је отворио и њоме руководио учитељ *М. Ђ. Ђосић*. Он је је разложио, да је ова конференција сазвана ради тога, да се и новосадско учитељство без разлике вере и народности, придружи земаљском покрету свих учитеља у Угарској ради побољшања учитељске дотације. Резултат саветовања био је резолуција: Да новосадски учитељи ступају у Земаљски Савез угарских учитељских друштава, а тако и да су солидарни са акцијом у ствари општих учитељских интереса. Ти закључци послаће се Савезу. Осим тога слични закључци су донешени и у ствари локалних учитељских трајбина. На њу конференцију нису били позвани сви Срби учитељи и учитељице. О саветовању на конференцији донећемо у идућем броју опширније.

Учитељски санаториум и опоравишта. Под председништвом Арпада *Бокаи-а*, професора на свенаучишту основано је друштво, које је истакло себи за циљ спасавање оболелих и ослабелих учитеља. Учитељи, које је болест већ напала, добијаће у томе удружењу по могућству сасвим бесплатно лечење, који су пак само изнурени радом, ти би добијали јефтина летовишта, где би се опоравили. Друштво је своје деловање већ отпочело, но ове шк. године жели се оснажити прикупљањем чланова, како би крајем текуће шк. године већ могло помоћи оним својим члановима, који му се ради помоћи обрате. Год. чланарина је за учитеље само 2 круне, — али се друштво нада да ће му учитељски чланови врбовањем чланова, скупљањем добровољних прилога, приходом дечјих забава, јавних предавања и т. д. обилато у помоћ притећи. Чла-

нови оснивачи су, који једном за свагда положе 100 К и потпомажући чланови, који годишње уплаћују бар 5 К. Пријавити се ваља на адресу, *Kemény Simon, tanítók szanatorium egyesület alelnöke. Bpest. VII. Hungária-úti iskola.*

Т.

Излет чешких учитеља. 45 чешких учитеља пропутовало је о вел. шк. одмору Крањску, Далмацију, Црну Гору, Херцеговину и Босну. Исто тако пропутовало је око 40 словеначких учитеља Далмацију.

Положај бугарскога учитеља мизернији је од положаја једног слуге. Судбина његова лежи у рукама и прохтеву неписмених чланова школскога одбора. То је главни узрок што је педагошка књижевност у Бугарској поернула и што је улога основне школе у Бугарској сведена на положај политичке слушкиње. („Учитељ“ св. за април 1911.)

Савез уредника педагошких листова постоји у Вратислави. Ово је слободно удружење које је себи поставило за задаћу да унапређује народну школу и учитељски сталеж. Чланови друштва обвезни су да се узајамно помажу против нападаја на учитељски сталеж, на чланове друштва или на школу. Међусобно замењују листове, одржавају своје седнице увек кад је скупштина немачких учитеља. Сад има у том друштву 39 чланова. Председник је друштву ректор *W. Köhler* издавач „Шлеских шк. новина“ (*Schlesische Schulzeitung*).

Је ли потребно повишење учитељских плаћа? Царско статистичко звање у Немачкој на основу података, који су му стајали на располагању, саставило је исказ о томе, у каквом размеру су заступљени поједини огранци издатака у породицама разних народних сталежа. Ево тога исказа:

	Исхрана	Руво	Стан	Огрев и освећење	Разно друго
Раденик	52%	12·6	18	4·1	19·8
Приватни намештеник	40·9	12·7	18·7	3·5	24·2
Учитељ	34·7	14·8	21	3·7	25·8
Чиновник средњег реда	37	14·2	18	3·9	26
Мали чиновник	49	13·9	18·2	4·2	14·7

Ови бројеви речито говоре о томе, како учитељ мора да троши на свашта пре, него

на исхрану своју и своје породице. То је по-
сљедица с једне стране његовог положаја у
друштву, где се он има репрезентовати као
господин — човек, — с друге стране пак
његове малене плаће. Повишица плаће је
дакле учитељству потребна у пуном смислу
речи као кора хлеба!

Т.

Захвалница на учитељској служби 3. ок-
тобра п. н. т. г. предао је учитељ ниже
пучке школе у Кнежевић-коси школском од-
бору захвалницу на учитељској служби, која
дословно гласи:

Данашњим даном потписани учитељ за-
хваљује се на учитељској служби с разлога:
ради мизерне плаће, бесправног положаја
учитељства, некоректности, како нижих и ви-
ших претпостављених области, шиканирања и
малтретирања учитељства, и дрзovitости и
бруталности обласних органа и жупанијских
школских надзорника.

Умољава се школски одор, да изводи-
ову захвалницу на знање узети. Са штовањем
Окљеша Пећар, учитељ.

Сељачка гимназија у Русији. У вјатској
губернији, у месту Орлову, има гимназија за
сеоске девојке. Скоро све ученице су сељанке
(90%). Из најзабитнијих крајева долазе у ту
школу сеоске девојке по свршетку народне
школе, а после 7—8 година враћају се у села
као интелигентне госпођице, као учитељице.
Гимназистке иду у школу у народном оделу.

Приходи и расходи руских манастира. Си-
подска надзорна комисија издала је рачун
о манастирским приходима и расходима. У
овој години био је приход свију манастира
20, 627. 286 рубаља, а расход 18, 679. 846 р.
Готовине су имали манастири у 1910. год.
68 милијуна, највећи део издатака ишао је
на дотацију архијереја и издржавање мана-
стирске братије (око 7 милијуна), на издржа-
вање архијерејских и манастирских зграда око
8 милијуна рубаља. А на манастирске школе
издано је само 287 хиљада рубаља.

Јидовски универзитет у Јерусалиму. До-
цент енглеског универзитета у Кембриџу Из-
раел Абрахамс и кијевски богаташ Рабинер-
зон започели су акцију за оснивање јидов-
ског универзитета у Јерусалиму. Овај потхват
помажу јидовски научењаци из разних др-
жава.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Уз званичан лист „Српски Митрополијски Гласник“
излазиће „Архив за историју српске право-
славне карловачке митрополије“, и то сваког
месеца по један табак, тако, да годишње изиђе најмање
12 табак.

„Архив“ ће за себе стајати на годену 3 круне с по-
штарином заједно, за Србију и Црну Гору 4 круне а за
Русију 5 круна, а новац треба слати поштанском упут-
ницом „Благајници срп. народноцрквених фондова у Кар-
ловцима.“

Да би се знало, колико треба примерака штампати,
умољавам љубитеље народне прошлости, да што пре по-
шљу претплату.

И за ову ће годину изићи 12 табак „Архива“.

Карловци 10. Августа 1911. Прота **Димитрије Ру-
варац**, уредник „Архива“.

ЗА „ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.“

У име зборке чланарине, а као претплату на „Шк
Гласник“ за IV. четврт 1911. год.:

Уплатили су ови чланови савборског среског учит.
збора по 2 К: *Сомбор*: 1. П. Коњовић, 2. Вел. Чонић, 3.
Ј. Легетићева, 4. П. Далошевић, 5. Јелена Коњовић, 6.
С. Лугумерка, 7. М. Зундановић, 8. Ст. Шашић, 9. Зорка
Кришан, 10. Зорка Сређојева, 11. М. Војкић, 12. К. Сто-
јачићева, *Стајар*: 13. Бошко Поштић, 14. Александра
Поштићка, 15. Р. Мрђенова, 16. Сл. Мандић, *Сивач*: 17.
Д. Жакић, 18. М. Лесковац, 19. Г. Лесковац, 20. Ј. Мај-
ска, *Суботица*: 21. Цветко Ђићић, *Баја*: 22. Драг. Ара-
нићки, *Кула*: 23. Ж. Вукадиновић, 24. Ст. Ђурић, *Ги-
бица*: 25. Ст. Влајковић, *Бојан*: 26. Род. Увалић, *Пара-
буђе*: 27. Мих. Сремац, *Рац Милетић*: 28. Р. Легетић,
Параге: 29. Дар Димић, *Лалић*: 30. Вукосава Симендић,
Сангово: 31. Иса Поповић, *Шандор*: 32. Д. Стојковић,
Дероње: 33. Катица Дедић.

Они који су раније посебно послали претплату, нису
овде прибележени.

Свега је овај збор послао К 66.— Ова је свота уло-
жена на име „Шк. Гласника“ у новчани завод учит. д. д.
„Натошевић.“

*

У име зборке чланарина, а као претплату на Шк
Гласник“ за IV. четврт 1911. год.:

Уплатили су ови чланови новосадеког среског учит.
збора по 2 К: *Бегеж*: 1. Урош Дрндареки, 2. Стеван Ла-
чанин и 3. Зорка Гајишин. *Ст. Врбас*: 4. Милан Калуђерски,
5. Зорка М. Калуђерска, *Деспотовац*: 6. Бранко Сте-
фановић 7. Љубица Шашина; *Ст. Кер*: 8. Миливој Тосић,
9. Ана Васиљска. *Бисач*: 10. Михаила Додић. *Нови Саз*:
11. Гавра Грбић, 12. Борђе Гајин, 13. Борђе Михајловић,
14. Душан Ружић, 15. Катица Михајловићка, 16. Милана
Ружићка, 17. Десанка Ракић, 18. Сидонија Гајина, 19. Ана
Сајдлова, *Обровац*: 20. Младен Бурошевић, 21. Ана М.
Бурошевићка, *Ст. Паланка*: 22. Коста Јанковић, 23. Павле
Јалошевић, 24. Милан Ђурић, 25. Олга Јалошевић. *Пириш*:
26. Тодор Милованов, 27. Бојана Бајић, *Силбаш*: 28. Душан
Мокић, *Товаришево*: 29. Жрко Стефановић, 30. Стеван
Паланачки, 31. Амалија Вркић, *Ст. Футог*: 32. Жарко
Алексић, 33. Стеван Бошњак, 34. Веселин Маријански и
35. Лазар Вукотић.

Они који су раније посебно послали претплату, нису
овде прибележени.

Свега је овај збор послао К 70.— Ова је свота уло-
жена на име „Шк. Гласника“ у новчани завод учит. д. д.
„Натошевић.“